

NEKI KRITERIJI ODABIRA URESNOG BILJA ZA SADNJU

SOME CRITERIA FOR THE SELECTION OF ORNAMENTAL PLANTS

D. Grgurević

SAŽETAK

Bilje za sadnju odabiru projektanti u suglasnosti s naručiteljem-investitorom, komu treba ukazati na realnost njegovih zahtjeva.

Kod prosudbe odabira bilja za parkove-perivoje projektrant se mora pridržavati nekih temeljnih stručnih postavki, koje u konačnosti određuju uspjeh u realizaciji projekta:

1. Ekološki uvjeti za uzgoj bilja, jer bez njih nećemo postignuti željene rezultate bez obzira na uloženi trud i sredstva.
2. Funkcionalnost ili namjena biljke, biljne skupine u prostoru. To znači da posadena biljka ili biljna skupina nije slučajnost što je u nas česta praksa već promišljeni čin u stvaranju kompozicije cjelovitog prostora.
3. Estetski ili likovni čimbenik, što je u stvari dio namjenskog. Nekada je on bio dominirajući u klasicizmu struke, ali modernizmom, točnije suvremenim gledištima više nije odlučujući.
4. Ekonomičnost izgradnje i njegovanja, jer što nam vrijedi lijepo zamišljen perivoj ako nemamo potrebna sredstva za njegovu izgradnju ili njegovanje.
5. Genius loci, što znači da moramo osjetiti kakve biljke, kakav izraz traži određeni prostor.

Gornji zahtjevi ostvareni u praksi daju sliku o projektantu. Po njima se, odnosno uspjehu projekata, razlikuje pravi majstor od onoga koji luta u struci.

Kod obnove tzv. povijesnih vrtova-parkova odbir ja jasan. Moramo saditi bilje koje je tu nekoć raslo u odgovarajućim perivojnim oblicima.

Narudžbu bilja za sadnju, odnosno dobavu bilja na osnovi utvrđenih kriterija obavljaju izvođači radova. Osnovno je imati ili pronaći dobar rasadnik. Ipak, to je druga problematika.

ABSTRACT

Plants are selected for planting by designers in agreement with the orderer – investor who must be advised on the justification of his demands.

In selecting plants for parks and gardens the designer must respect some basic professional criteria, which determine the final success of the project.

1. Ecological conditions for plant growing since without them the desired results will not be achieved regardless of the invested work and money.

2. The functionality of the purpose of a plant or group of plants in a space. This means that a plant of a group of plants in a space are not a coincidence (which is a frequent practice with us) but a well planned activity to create compositions in an integral space.

3. The aesthetic or plastic factor, which is in fact a part of the purpose. It used to be domineering in the classicism of the profession but today it is not decisive any more.

4. Economy in designing and maintaining because what is the use of a beautifully designed garden in there are no funds needed for its creation and maintenance.

5. Genius loci, which means the feeling for the plants and forms suitable for a certain space.

The above requirements, effected in practice, give a picture of the designer. The true master is known by successful designs.

In renewing historical parks and gardens the selection is simple. Plants that were once grown in the place must be used in adequate forms.

Plants are selected on established criteria and orders made by the contractors. It is essential to find a good nursery, which is another problem.

*Svaka je umjetnost
Oponašanje prirode
Seneka*

Govorit ću s mog jadranskog gledišta.

1. Ekološki uvjeti za uzgoj bilja su temelj pravilnog odabira. Mi njih ne možemo mijenjati, ali ih možemo poboljšati. To se odnosi primjerice na zemljište. Provode se agrotehničke mjere, a na plitkim i kamenitim tlima

redovito se nasipa (plodna?) zemlja, minimum u jame za sadnju. Nedostatak vode nadoknađujemo zalijevanjem ecc.

Klimu ili podneblje ne možemo mijenjati. Možda je možemo donekle ublažiti raznim tehničkim zahvatima, ali to je sve privremeno rješenje. Međutim mikrolokacijama mogu se neke naše želje ispuniti. Klima – toplina zraka je u našoj struci apsolutni čimbenik i njemu se moramo prilagoditi. Ona je vezana i uz druge činioce: insolaciju, vjetar, vlažnost zraka, od kojih se teoretski pa dijelom i praktički možemo zaštititi ali sve to ne utječe znatno na toplinu zraka određenog područja.

Toplina je odlučujući činilac na Jadranu gdje se toplina zraka (i tla) razlikuje od Dubrovnika do Pule.

Ako ne uvažavamo ove posebnosti kod krajobraznog oblikovanja javljaju se propusti, obično na štetu investitora.

Dva su osnovna pristupa u uređenju parkova – perivoja. Jedni smatraju da smo tropi, suptropi i sade bilje.

Ono obično strada za hladnih zima kada se toplina spusti i zadrži ispod nule.

Mi u zadnjih desetak godina nismo imali jake zime. Zašto?

Da li je to posljedica tzv. globalnog zatopljenja? Posljedica toga su neki fenomeni koji iznenađuju. Primjerice, nekada su se palme štitile na razne načine. Danas to nikome ne pada na pamet.

Bogunvilleja (*B. glabra*, *B. spectabilis*) više ne smrznju, a dokaz su i debla poput stablašica, zatim lantana – *L. Camara*, razne mesnatice, od kojih primjerice vrlo osjetljiv puzavac *Aptenia cordifolia* sve više osvaja i pokriva tlo, a karpobrotus – *Carpobrotus edulis* je već klasika.

Ipak se ne zavaravajmo. Vrlo hladna zima, a nekoć je bila jedna na otprilike 10 godine će doći i snovi će se pretvoriti u stvarnost. Ali uvijek će neki južni egzot iz raznoraznih razloga preživjeti.

Mislim da kod odabira bilja za sadnju s tim problemom trebamo upoznati naručitelja kako se ne bi krivnja svodila na nas projektante.

Egzotične biljke mijenjaju i krajolik. U manjoj mjeri to nije loše, ali u većoj nije poželjno. Naš jadransko sredozemni pejzaž je jedinstven i prepoznatljiv, prostorno vrlo ograničen i našao je svoje «tržište» koje ga vrlo cijeni. To je i naša obveza, jer mijenjajući krajolik mijenjamo i sebe, i utapamo se u lošu stranu globalizacije.

Odnos takvog pogrešnog stava je i masovna palmizacija naših primorskih gradova.

Zato oni koji inzistiraju na tropolikom Jadranu nisu dobronamjerni ili su neupućeni u struku. To je u osnovi amaterizam, recidiv idealizacije egzotike iz XIX. i početka XX. stoljeća.

O ekološkim uvjetima moglo bi se još uvijek pisati, kao o osjetljivosti na posolicu, vjetar, štetne plinove, sjenu pa i odnosu čovjeka.

To je ipak velika tema, možda za jedno drugo savjetovanje.

2. Funkcionalnost ili namjena biljke znači da ta biljka biljne skupine mora optimalno ispuniti svoje mjesto u prostoru glede cjelokupnog scenarija, učinkovitosti i oplemenjivanja, odnosno njegove zaštite.

To znači da posađena biljka na određeno mjesto nije odabrana slučajno, što je čest slučaj u amaterizmu, već je promišljeni stručni čin na osnovi zakonitosti, pravila u struci.

I ovdje se često rade greške. Ne sagledavaju se biljka i prostor u budućnosti, naročito kod stablašica.

A onda nam park – perivoj postane šuma.

Za ispravno prići ovoj problematici potrebno je u prvom redu dobro poznavati botaniku, ekologiju ali imati i osjećaj za tretirani prostor i okolinu.

3. Estetski ili likovni čimbenik

Parkovi se i danas podižu iz likovnih ili estetskih pobuda.

Nekoć u vrijeme baroka i secesije klasicizma struke, to je bio jedini razlog. Perivoji su bili ekskluzivna kategorija namijenjena povlaštenima i upotpunjavali su njihove ambicije i ekskluzivnost, dio dekora dvorca ali i duše vlasnika.

Tada nastaje i prva stručna literatura.

Uočljivo je da su biljke samo predmet ukrasa – živa arhitektura. Zato se one oblikuju, i stablašice i grmovi (otuda i dodatak "arhitektura").

Nastaju predivni parteri od šimšira, remek djela strpljivosti vrtlara u «suradnji» s biljem i prirodom, ali i drugi oblici.

Tako se nastavlja rimska tradicija topijara.

Vremena su se promijenila. Otkrivamo nove spoznaje o bilju i čovjeku. Zato parkovi – bilje imaju pored estetike i drugu ulogu, jednom riječju stvoriti ugodan ambijent za boravak čovjeka, a estetika je dio ugođaja. Gdje je moguće

sade se biljke u raznim vrtnim oblicima, od samaca, preko drvoreda, do parkova, park šuma.

Osjećamo potrebu za prirodom koju smo toliko ugrozili.

Ipak estetski čimbenik i danas je dominantan.

Svaka biljka je na neki način lijepa, ali vrhunac je harmonija bilja i biljnih skupina po visini, obliku, strukturi cjeline ili detalja, boji, cvjetanju, mirisu, dakle kompoziciji s ostalim elementima parka.

Još uvijek često se odabire biljka po ljepoti ne gledajući da li će se ona slagati s drugim biljem ili će se međusobno poništavati.

Zatim ne obraća se dovoljno pažnje na vrijeme cvjetanja i cvjetanja druge flore.

Proljeće je prebogato cvijećem dok su ostala godišnja doba siromašnija, a zima gotovo isključena. Jesen to nadoknađuje prekrasnim bojama lišća listopadnog drveća i grmlja.

Estetski činilac je vezan uz bit egzistencije današnjeg čovjeka ili bar njegovih «elitnih» skupina i dominantan je u kreaciji parka.

4. Ekonomičnost izgradnje i njegovanja

Vrijeme Semiramidinih vrtova je prošlo, ali ne kod svih kategorija građana, doduše vrlo rijetkih.

Kod projektiranja – odabira bilja moramo voditi računa o cijeni. Veličinom odnosno starošću cijena raste geometrijskom progresijom.

Ali tako se može brzo izgraditi «stari» park.

Odabir bilja, dakle, treba prilagoditi mogućnostima investitora.

Isto tako se treba dogovoriti o njegovanju. Svaki «zeleni» oblik zahtijeva praktički svakodnevnu njegu.

Ako ona izostane park će propasti, bar u onom zamišljenom obliku.

Zato su moguća skromnija rješenja sa biljem koje traži manju pažnju.

5. Genius loci ili osjećaj za prostor, duh prostora.

Odabir bilja mora biti prilagođen prostoru, njegovu ozračju, da ga upotpunjuje u likovnom i duhovnom smislu.

Pridržavamo li se prethodnih postavki on će biti njihov plod i neće biti kontrast mjestu, prostoru i vremenu.

Bezbroj je primjera pogrešne upotrebe bilja. Podilazeći često zahtjevima naručitelja lako upadamo u greške koje katkada jesu i atraktivne, ali u osnovi to je lažan sjaj, kić, koji ugrožava ozbiljnu afirmaciju struke.

Kod povijesnih parkova, njihove obnove, odabir bilja je jasan.

Pravila nam nalažu korištenje bilja koje je tu nekoć raslo.

Iznesena pravila za odabir bilja su vrlo složena. Izneseni su neki kriteriji. O naslovu bi se moglo napisati vrlo ozbiljne studije.

U svakom slučaju oni su temelj projektiranja i po njihovom poznavanju razlikuje se majstor od onoga koji luta ili možda upoznaje struku.

Narudžba bilja za sadnju je drugi posao. Nju obavlja na temelju projekta, troškovnika i utvrđenih kriterija izvođač radova.

Adresa autora – Authors' addresses
Dražen Grgurević, krajobrazni arhitekt
Rooseveltova 29
21 000 Split

Primljeno – Received:
9. 03. 2005.